

**10 Luther-tekster udvalgt
og kommenteret af:**

Asger Højlund

Jakob S. Højlund

Jesper Bacher

Henrik Nymann Eriksen

Peter Nord Hansen

Peter Olsen

Henrik Højlund

Finn B. Andersen

Martin Schwarz Lausten

Steen Skovsgaard

Luther stærke sager

Luther stærke sager

10 Luther-tekster udvalgt og kommenteret af:

Asger Chr. Højlund

Jakob S. Højlund

Jesper Bacher

Henrik Nymann Eriksen

Peter Nord Hansen

Peter Olsen

Henrik Højlund

Finn B. Andersen

Martin Schwarz Lausten

Steen Skovsgaard

Credo

Indhold

Forord	7
To slags retfærdighed <i>v. Asger Chr. Højlund</i>	9
Sermonen om den dobbelte retfærdighed	17
Hvordan bliver jeg en »god nok kristen«? <i>v. Jakob S. Højlund</i>	27
Om et kristenmenneskes frihed	33
Luther stærke sager – et teologisk testamente <i>v. Jesper Bacher</i>	55
Om Kristi nadver, 3. del	68
Det dit hjerte hænger ved <i>v. Henrik Nymann Eriksen</i>	79
Den store Katekismus, 1. del: De ti bud	85
Dåbens betydning <i>v. Peter Nord Hansen</i>	93
Den store Katekismus, 4. del: Om dåben	99
Frelse af nåde alene ved tro på Kristus <i>v. Peter Olsen</i>	113
Store Galaterbrevskommentar til Gal 3,10 og 3,13	120
Tro virksom i kærlighed <i>v. Henrik Højlund</i>	137
Prædiken over Matt 25,31-46	144
Prædiken over Matt 18,21-35	149
Guds frelsesvilje <i>v. Finn B. Andersen</i>	159
Prædiken over Rom 11,33-36	167
Hvordan det hele begyndte <i>v. Martin Schwarz Lausten</i>	183
Fortalen til de latinske værker	194
Om Fadervors femte bøn <i>v. Steen Skovsgaard</i>	207
Luthertekster læst af biskop D.G. Monrad	207
Bidragydere	227

Forord

De senere år har det gamle ord *kanon* fået en renæssance. Vi har således for eksempel fået en litteraturkanon, en kulturkanon og senest en Danmarkskanon. Hensigten med disse kanoner har været et forsøg på at udvælge og skabe opmærksomhed om det ypperste eller mest karakteristiske inden for et givet område.

Denne udgivelse foregiver ikke at være en Luther-kanon. En sådan øvelse ville kræve mere systematik og mere spalteplads. Men i forbindelse med fejringen af reformationsjubilæet ville vi fra forlagets side ikke desto mindre gerne være med til at kaste lys over nogle af reformationens centrale temaer. Og hvad var mere oplagt end at lade reformationens hovedmand, Martin Luther, selv komme til orde?

Vi har derfor bedt ni danske teologer – og en enkelt cand. mag. – om hver især at udvælge en Luthertekst, som de enten af personlige eller kirkehistoriske grunde finder det relevant at drage frem her i jubilæumsåret. De fik desuden i opdrag at skrive en kort introduktion til den pågældende tekst med oplysning om den historiske baggrund og en begrundelse for valget af netop denne tekst.

Det er der kommet en spændende buket ud af, som vi håber og tror vil blive læst med interesse. Vi håber også, at det ikke bliver ved interessen, men at dette første bekendtskab med eller gensyn med nogle af Luthers helt centrale skrifter vil føre til ny besindelse på og glæde over det, som også i sin tid forvandlede Luthers liv: at mennesket gøres retfærdigt over for Gud ikke i kraft af egne gerninger, men ved Guds nåde alene.

Vi vil gerne herfra rette en stor tak til bidragsyderne, der alle som én uden tøven tog opgaven på sig.

God læselyst!

Tro virksom i kærlighed

– To prædikener over Matt 25,31-46 og Matt 18,21-35

Indledning ved Henrik Højlund

Læren om syndernes forladelse »går langt over min fatteevne«, skriver Luther i prædikenen til lignelsen om den gældbundne tjener. »Ingen skabning kan se, hvor uendeligt langt mine synders tilgivelse rækker. Tilgivelsen er uden grænse. Den når højere end alle Himle og dybere end Helvedes afgrund, for han, som tilsiger mig syndernes forladelse, er stor og uendelig«, forsætter Luther.

Dér har vi gullet fra reformationen og ikke mindst fra Luther. Den uendeligt frie og grænseløse nåde og tilgivelse. Denne bog er forhåbentlig fyldt med det guld.

Og blandt andet derfor vælger jeg også nogle andre sider hos Luther, en anden betoning.

Men ikke kun derfor.

Lad mig fortælle hvorfor også.

Jeg er selv vokset op med syndernes forladelse som min tros DNA. Jeg fik det ind med modermælken. Og da puberteten ramte og skabte røre i den personlige andedam, omvæltningen af alle værdier, mødte jeg det om muligt endnu klarere igen i KFS (Kristeligt Forbund for Studerende). Klassisk forkyndelse af lov og evangelium var i højsædet der. Og det vil i virkeligheden sige en stærk vægtlægning af evangeliets befriende ord om syndernes forladelse.

Jeg er dybt taknemmelig for den opflaskning. Jeg drak begærligt af den mælk. Og jeg håber, at jeg får lov til at drikke af den lige til det sidste og selv hælder den op til andre, så længe jeg kan.

Og nu kommer der så et men, som skal forklare, hvorfor jeg vil fremhæve en anden betoning hos Luther.

Med tiden blev det, jeg var opflasket med, til noget, der begyndte at smage af livløs repetition.

»Gentagelsen er det daglige brød«, skriver Søren Kierkegaard. Og alle, der har taget evangeliet til sig, ved noget om, hvor sandt det er lige netop, når det gælder modtagelsen af evangeliet. Det er aldrig modtaget én gang for alle. Det kræver vedvarende modtagelse, hele livet. Det er gentagelsen som det velsignede, daglige brød. Men hvis gentagelsen bliver rutinemæssig, bliver der til syvende og sidst ingen modtagelse. Hvis evangeliet om syndernes forladelse bliver et kodeord, et mantra, som bare skal gentages, og så er alt, som det skal være, ja, så bliver til sidst ingenting, som det skal være. Heller ikke det liv, der skulle følge af syndernes forladelse: »Gå bort og synd fra nu af ikke mere.« Eller som Paulus skriver i det brev, hvor han allerstærkest revser gerningsretfærdighed, Galaterbrevet: »I Kristus Jesus gør det hverken fra eller til, om man er omskåret eller ej, men det gør tro, virksom i kærlighed« (Gal 5,6).

Tro – virksom i kærlighed. Ikke engang adskilt med en tankestreg hos Paulus, men organisk sammenbundet, nævnt som to stykker ud af samme alen.

Virksom i kærlighed. Gerninger. Lydighed og efterfølgelse. Helliggørelse. Kristen moral.

Farisæismen ligger os nærmest

Nu har KFS og missionsbevægelserne utvivlsomt i lange tider haft det image i folkekirkelig sammenhæng, at her er der for lidt evangelium og for megen moraliseren. Den anklage kan vi ikke uden videre afvise. Der findes massevis af sur moralisme og farisæisme i vore sammenhænge. Jeg er endda tilbøjelig til at mene, at farisæismen til alle tider ligger mennesket nærmest. Trangen til selvfrelse er og bliver vores store udfordring.

Men problemet er, at anklagen for moraliseren og sparsomt evangelium i pietistiske og beslægtede kredse meget ofte er fremsat på falsk basis. Den er fremsat af folk, der deler den almindelige, meget udbredte antinomisme i folkekirken. Altså den forestilling, som dukker op allerede på Luthers tid, at evangeliet har ophævet loven, gjort loven helt overflødig, ja, at evangeliet ligefrem har gjort al tale om en konkret kristen moral ligegyldig. Kristen moral er ikke noget bestemt, men helt og holdent bestemt af

det ene ord: kærlighed – og af de meget forskellige omstændigheder, der kalder på kærlighed. Og derfor bliver kærlighedens konkrete nedslag højst forskelligt og individuelt.

Det siger sig selv, at der med det afsæt vil falde stærke beskyldninger mod de grupper i folkekirken, der fortsat insisterer på, at buddene stadig gælder, at der findes en konkret kristen moral.

Hvis man derimod finder sig hjemme i den store del af den globale kristenhed, der regner med en konkret kristen moral, vender det hele temmelig anderledes. Og i dét selskab vil man også forstå, hvorfor det efterhånden blev sådan for nogle af os, at vi i KFS og omegn oplevede talen om et konkret kristeligt liv og levned, efterfølgelse og discipelskab som næsten fraværende. Eller snarere som noget, der nok hørte med, men altid så stærkt helgarderet med evangeliet om syndernes forladelse, at det ikke rigtig kom til sin ret.

Syndens løn er døden

Jeg oplevede, at det, der i første omgang var evangeliets befriende erkendelse og frisættelse, blev en form for spændetrøje. Eller et system, et princip uden liv.

Kristus alene, troen alene, nåden alene – det var det befriende lutherske fokus. Men det føltes med tiden som et system af koder, der bare skulle aflires på den rigtige måde og i den rigtige rækkefølge, og så var alt på plads, og alt var godt.

Det var, som om der foran ethvert optræk til talen om efterfølgelse og lydighed og helligt liv blev skudt et evangelisk forbehold ind foran. Der kunne ikke blæses helt igennem, når bibelteksterne bød på formaninger. De kunne kun forkyndes med stor forsigtighed og med forsikring om syndernes forladelse både før og efter.

Jeg husker endnu det kollektive chok, da den evangeliske forkynder par excellence, Hans Erik Nissen, i begyndelsen af 1980'erne tog et opgør med dette. Han sluttede en bibeltime på en påskelejr med et citat af Paulus: »Syndens løn er døden«, og så gik han ned fra talerstolen. Folk var rystede.

Hvor klogt og sandt det var at slutte en bibeltime sådan, kan nok diskuteres, men vi var nogle, der oplevede, at der blev slået hul på noget, som længe havde trængt til det.

Man kan også sige, at der blev slået hul igennem til noget, som synes at være meget tættere på den bibelske tale. Når vi for eksempel læste bjergprædikenen og fik den lempet ind i et system med overskriften »lov og evangelium«, så kunne Jesu ord ikke blive til meget andet end lovens afslørende tugt, som førte os lige lukket i armene på Kristus. Vi havde alle erfaringer af sandheden i den måde at læse Jesu ord på, men når det blev læsningen hver gang, oplevede vi, at der var noget, der ikke stemte.

Mente Jesus det virkelig ikke, når han sagde, at vi skulle elske fjenden eller bede for dem, der forfølger os, eller pille bjælken ud af vores eget øje før splinten i medmenneskets øje? Mente Jesus det mon kun på skrømt, alene som et pædagogisk trick, der skulle lede til en forståelse af, at vi var syndere, der havde brug for en frelser? Eller måske mente Jesus det nok og ville gerne have os til at efterleve det, men dog ikke mere stræbsomt, end at vi til enhver tid kunne falde tilbage på syndernes forladelse.

Søren Kierkegaard havde sin egen måde at indfange denne evangeliske trick-læsning på: »Sagen er ganske simpel. Det Nye Testamente er yderst let at forstå. Men vi mennesker, vi er ret nogle udspekulerede gavtyve; vi lader, som om vi ikke kan forstå det, fordi vi godt forstår, at så snart vi forstår det, må vi også straks leve derefter«.

Gode gerninger er en nødvendig del af troens liv

Føromtalte Hans Erik Nissen sagde i et foredrag mange år efter hans chokerende opgør med vores udbredte tilbøjelighed til at gøre lov og evangelium til et princip, der værnede os mod gode gerninger:

»Det største problem i kristenheden i dag er, at vi tror, at man kan være kristen uden gode gerninger«.

Han gik endda så vidt som at sige: »Hvis du ikke holder Guds bud, går du fortabt«.

Han forklarede udsagnet med disse ord: »Der er forskel på at holde og opfylde! Vi skal ikke opfylde buddene, men vi skal holde dem. For det er ikke forslag, men bud – Guds bud – som skal holdes«.

Sådan sagde denne stærkt evangeliske forkynder. Og han har ret. Jesu ord om at elske fjenden er ikke et forslag eller et pædagogisk trick med tanke på noget helt andet.

Stor var derfor også min glæde, da jeg stødte på det samme hos ham, der ellers var selve emblemet for gerningsfri kristendom – Luther. Minsandten om ikke han meget uomsvøbt i mere end én prædiken talte om de kristnes gerninger som en helt nødvendig del af troens liv.

Og så endda lige netop i den prædiken, jeg indledte med at citere fra, prædikenen over lignelsen om den gældbundne tjener. Der siger Luther det så umisforståelig klart, som man kan ønske sig.

Først forkynnder han med stor psykologisk og åndelig indsigt om syndernes forladelse som en slags »fortryllelse«, fordi man skal tro stik imod det, man ser og mærker i sit liv. Altså den fuldstændige fraregning af synd trods syndens umiskendelige tilstedeværelse. Men så kommer det frejdigt og ligefremt mod slutningen af prædikenen med henvisning til den gældbundne tjeners tåbelige opførsel: Syndernes tilgivelse »skal vi offentligt stadfæste og fra vores side give en kvittering, som består i, at vi tilgiver den broder, som forsynder sig mod os«.

Luther svinger piskan over misbruget af evangeliet. »Mennesker tror, at evangeliet giver dem frihed til at gøre, hvad de har lyst til«. Luther ønsker for misbrugerne, at de igen må komme under pavens herredømme!

I en anden prædiken, som er gengivet her, over lignelsen om verdensdommen, siger Luther det sådan: »Derfor, hvis du ønsker at berede dig til den yderste dag, så tag fat! Hvis du ikke følger ham efter, kan du heller ikke undfly på dommens dag (...) Derfor vil der altid være nogle, der holder fast ved nåden og venter på dommen med glæde og god samvittighed. Og de er at finde blandt dem, der tror ret og øver gode gerninger«.

Det var ikke bare forbavsende at møde dette hos Luther, det var også befriende. For det stemte ganske enkelt meget bedre med Biblens og virkelighedens tale. Det systematisk renskurede evangelium er en fad omgang.

En tilbagevendende anfægtelse

Jeg skriver om det i datid, som om det er et overstået stadium. Som om Hans Erik Nissens ord og mødet med samme anliggende hos Luther har rettet op på det hele. Så enkelt er det selvfølgelig ikke. Jeg fik lyst til at bringe disse to prædikener af Luther, fordi jeg tror, at der er lige så meget brug for det *wake up call* nu som for 30 år siden.

Jeg har selv som præst en tilbagevendende anfægtelse, når jeg står på prædikestolen og formidler en masse velforberedte ord og tanker. Er jeg heldig, lykkes det mig endda at sige tingene med en vis foruroligende effektivitet, så vi alle føler, at vi tror på noget, som bestemt ikke er ligegyldigt, og vi går fra kirken med en god smag i munden. Vi har igen været i berøring med noget sandt. Der er alvor i os.

Men resten af ugen er noget andet.

Der er ligesom to rum. Et rum i kirken – eller missionshuset – hvor ordene skaber en egen form for virkelighed, som lever i og med ordene. Men udenfor er der et andet rum, og der forsvinder ordenes virkelighed. Ordene får ikke krop. Ord uden inkarnation. Modsat Kristus, der var det inkarnerede ord, og ville, at hans disciple skulle inkarnere ordet på samme måde, i liv og gerning.

Jeg kan huske, at det ramte mig som en hammer, da jeg læste Per Olov Enquists bog, »Lewis rejse«, om den store svenske pinseleder Lewi Pethrus og venskabet med forfatteren Sven Lidmann og det senere bitre opgør mellem de to. Bogens fortæller, Efraim, reflekterer over skilsmissen og alt det sørgelige, som fulgte af det: »Hvorfor hænger det ikke sammen længere? Hvad var det, vi gjorde? Hvorfor var afstanden mellem virkeligheden og sproget så stor, i sproget skete alt muligt, og uafbrudt, ved Guds nåde, Åndens indgydelse og gennem Jesu trøsterige nåde ...«.

»Afstanden mellem virkeligheden og sproget«. Dét er min tilbagevendende anfægtelse.

Og Luther havde den samme anfægtelse. Han holdt i 1532 nogle prædikener over Første Johannesbrev kapitel 4. Der beskriver han, hvordan den evangeliske fornyelse fik hele verden til at komme styrtende og med begejstring tage det til sig. Men så kommer anfægtelsen: »Men andet kommer der ikke ud af det! Og at det har været falsk, viser sig ved, at de ikke holder ud. (...) Egensindige og stivnakkede falder de fra og danner klikker, splitter den rene lære ad og den kristne kirke. Da er det slut med det hele, der er hverken kærlighed eller tro eller Kristus tilbage, kun hylster og tomme skaller. (...) Alle roser de sig af evangeliet, men hvad ender det med? De bliver ikke i kærligheden.«

Og så beskriver Luther med meget konkrete eksempler, hvordan de evangeliske kristne blæser på næstekærligheden, og konkluderer: »Vil du

være en kristen, må du blive i kærligheden på en ganske anden måde, så du gør mod din næste, hvad du vil, at han skal gøre mod dig.«¹

Må denne side af Luther aldrig forstumme, men tværtimod få nye vinger.

1 Martin Luther, »Om kærligheden« i: *Martin Luther: Skrifter i udvalg: Troen og livet: Prædikener, sermoner og teserækker af Luther* (København: Credo 1992), s. 103-104.